

Dame i gospodo,

Izdanje djela **„Bokeljska mornarica u arhivskim dokumentima. Zbornik dokumenata od najstarije sačuvanih do danas“**, rezultat je bogate naučno istraživačke i izdavačke djelatnosti Bokeljske mornarice. U zadnjih pet decenija, počev od monografije „XII vijekova Bokeljske mornarice“ iz 1972. godine, Mornarica je izdala brojna djela, od kojih mnoga poput ovoga, u saradnji sa Pomorskim muzejom u Kotoru.

Ovaj Zbornik od preko 1.000 strana ima posebnu kulturnu i naučnu vrijednost jer je u njemu prvi put objavljeno 777 najvažnijih dokumenata od ranog srednjeg vijeka do danas, koji se tiču direktno i indirektno Bokeljske mornarice, ali i ukupne političke, privredne, pomorske, kulturne, vjerske i društvene povijesti Kotora, Boke, Crne Gore, Jadrana i Mediterana. Ovo je jedan od najznačajnijih istraživačkih projekta imajući u vidu broj dokumenta, njihov značaj, veoma dugi istorijski period koji obuhvataju i činjenicu da je najveći dio njih bio nepoznat javnosti.

Ovi dokumenti svjedoče značaj i brojne funkcije Mornarice, najvažnije bratovštine u Kotoru, Boki i cijeloj regiji i najvažnije institucije civilnog društva tokom stoljeća. Oni svjedoče koliko su Mornarica i Boka bili integrisani u zapadno-evropsku i mediteransku civilizaciju i koliko su učestvovali u procesima razvoja. Preko Boke je taj civilizacioni uticaj prodirao i u kontinentalni dio Crne Gore.

Ne radi se samo o rekonstrukciji prošlosti, već o tome da se valoriziraju duboki korijeni drevne i danas žive Mornarice otkrivajući tajnu njene dugovječnosti, vitalnosti i kulturnog bogatstva.

Povijest Mornarice, kao i povijest svih drevnih institucija, počinje legendama koje nijesu bez povijesnog osnova i koje joj daju poetsku i romantičnu dimenziju. Ona počiva prije svega na brojnim dokumentima i drugim izvorima koji su sačuvani i solidna su konstruktivna materija monumentalne zgrade te povijesti.

U toku stoljeća pomorci Kotora i Boke, udruženi u Bratovštinu pomoraca, današnju Bokeljsku mornaricu, bili su glavni protagonisti privrednog, društvenog i kulturnog života. Oni su u teškoj i rizičnoj borbi sa prirodnim stihijama, povijesnim izazovima i mnogim opasnostima koje su izazivale žrtve, slijedili jedan sistem moralnih i duhovnih vrijednosti koji se prenosio sa generacije na generaciju .

Članovi Mornarice su bili pismeni, poliglotti, sa svjetskim iskustvom. Mornarica je od srednjeg vijeka imala statut, bila je demokratska institucija sa skupštinom koja je birala Upravu, dokumentirala svoje aktivnosti, vodila brigu o svojoj imovini. Zajednički interes je bio iznad pojedinačnog, a moralne i duhovne vrijednosti bile usklađene sa materijalnim. Nepoštovanje statuta i moralnih kodeksa bilo je strogo sankcionisano.

Dokumenti svjedoče ne samo vrijednosti i uspjehu Mornarice, već i njenim brojnim krizama, problemima uslovljenim zemljotresima, povijesnim događajima, ratovima, političkim promjenama ali i unutrašnjim slabostima, greškama i propustima. Oni pokazuju brojna iskušenja i dileme kroz koje je prolazila.

Mornarica nije bila niti je danas potpuno homogena i monolitna institucija osoba koje misle i djeluju jednako po ustaljenim šemama, već živa organizacija osoba koje se međusobno razlikuju, koje nijesu savršene i imaju slabosti. No, dokumenti pokazuju kako je i pored svega Mornarica uspjela da opstane, da se razvija, mijenja i prilagođava te da iskristališe i prenosi jedan zajednički sistem specifičnih ali istovremeno univerzalnih duhovnih, moralnih i kulturnih vrijednosti koje su garant njene dugovječnosti.

Interesi bokeljskih pomoraca i trgovaca i vlasti raznih država koje su u proteklih 12 stoljeća vladale Bokom nijesu često bile iste i dolazilo je do napetosti i sukoba pa je trebalo puno diplomatske vještine da se interesi Bokelja i Mornarice zaštite, da se osigura opstanak i razvoj. Rukovodstvo i

članovi Mornarice su razvili zavidne diplomatske sposobnosti pregovaranja i pravljenja kompromisa, ali ne odričući se svojih temeljnih vrijednosti po cijenu ukidanja bratovštine.

Put Mornarice kroz povijest nije bio linearan. Obilježen je usponima i padovima, krizama, zabranama rada te obnavljanjima i usponima. Dokumenti svjedoče da su i u samoj Mornarici izbijali sukobi koji su dovodili i do odvajanja ili nestajanja nekih njenih djelova.

No, isto tako, uprkos svim problemima, krizama, slabostima i dramama, Mornarica je toliko ukorijenjena u kulturu, običaje i društvo Boke da se uvijek iznova obnavljala.

Ova zbirka dokumenata će definitivno onemogućiti pogrešne interpretacije i falsifikovanje prirode i povijesti Mornarice.

Budući da je veliki dio ovih dokumenata do sada bio nedostupan i nepoznat naučnoj i stručnoj javnosti, njihovo objavljivanje će izmijeniti neke aspekte dosadašnjih interpretacija te povijesti, uključujući i spisak admirala i viceadmirala.

Ovaj projekat je svjedočanstvo koliko blago kriju naši još uvijek nedovoljno istraženi arhivi, posebno ovi u Kotoru. Koliko organizovani napor malog broja kvalifikovanih ljudi iz Kotora podržan od institucija može da stvori djela izvanrednog značaja i vrijednosti.

Zbornik je rezultat ideje koja se razvila 2017. godine u mojim razgovorima sa arhivistima iz Kotora, Snežanom Pejović i Joškom Katelanom, kojima su se zatim pridružile Jelena Mršulja i Tina Ugrinić. Ideja je razrađena i formulisan je istraživački projekat, koji je dobio podršku od Ministarstva kulture na konkursu 2018. g. Radilo se o veoma zahtjevnom poduhvatu. Trebalo je identifikovati, transkribovati i izraditi regeste za veliki broj dokumenata, od srednjeg vijeka do danas, na raznim jezicima, a zatim napraviti izbor najvažnijih, jer ih je bilo previše da bi svi bili objavljeni.

Taj rad je tražio visok stepen stručnosti iz raznih oblasti, arhivistike, historije, paleografije i poznavanja stranih jezika. Zahtijevao je odlično poznavanje lokalne i pomorske povijesti, posebno povijesti Bokeljske mornarice te proučavanje svih relevantnih izvora na tu temu. Istražena su dokumenta iz Istorijskog arhiva u Kotoru, Pomorskog muzeja i arhiva Bokeljske mornarice kao i neka dokumenta iz drugih arhiva. Nažalost iz više razloga nije bilo moguće sistematski istražiti arhiv Kotorske biskupije i druge arhive u Boki, kao ni arhive u Veneciji, Zadru, Beču itd. No, ovo su svakako najvažniji i najbrojniji dokumenti koji omogućavaju rekonstrukciju povijesti Mornarice, koja će biti u budućnosti dopunjena istraživanjima u drugim arhivima.

Važno je, da su pored brojnih nepoznatih dokumenata iz prošlih stoljeća, objavljeni prvi put dokumenti od Drugog svjetskog rata do danas, bitni za poznavanje Mornarice u ovom burnom periodu. Dokumenti iz toga perioda su sačuvani i predani Istorijskom arhivu zahvaljujući bivšim istaknutim članovima Mornarice Luki Maslovaru i Đorđu Cicoviću, a posebno sadašnjem vice-admiralu Iliji Radoviću.

Posebno bih istakao izvanredan rad ekipe arhivista, za koji je bio potreban, pored velike stručnosti, truda i upornosti i veliki entuzijizam i ljubav prema temi, stoga želim da im se iskreno zahvalim.

Oni su uradili i korekturu, lekturu teksta i indeks, dok je prof. Dubravko Stamatović pripremio tekst za štampu i dizajnirao naslovnu stranu.

Dio Zbornika je i DVD, na kome su sistematski na atraktivan i pregledan način prezentirani brojni sadržaji koji dopunjuju objavljena dokumenta; fotografije, statuti, pravilnici itd. Ovaj DVD je plod rada Slavka Dabinovića u saradnji sa Ilijom Mlinarevićem, a dizajnirao ga je Dubravko Stamatović. Svima se iskreno zahvaljujem i bilo mi je kao uredniku projekta zadovoljstvo saradivati sa njima. Naravno, stručnost i entuzijizam ne bi bili dovoljni da projekat nije imao finansijsku podršku Ministarstva kulture od 11.800 eura u prvoj fazi, a zatim još 5000 eura za štampu. No, kako ta sredstva nijesu bila dovoljna da pokriju troškove korekture, lekture, pripreme za štampu, pripreme i umnožavanja DVD-a i štampe Opština Kotor je i ovoga puta, kao i mnogo puta ranije,

prepoznala vrijednost aktivnosti Mornarice i finansirala ovo izdanje sa dodatnih 6000 eura, pa se zahvaljujem i Ministarstvu kulture i Opštini Kotor.

Zahvaljujem se i Pomorskom muzeju i njegovom direktoru Andru Raduloviću, članu Mornarice, na saradnji u projektu i na organizaciji ove prezentacije.

Ova je prilika da se podsjetimo na dobre vijesti iz UNESCO-a vezane za kandidaturu Mornarice za upis na Reprezentativnu listu svjetske kulturne baštine. Ta kandidatura je bila duža i komplikovanija nego što smo očekivali, ali je naša radost tim veća što smo informisani da sa velikim stepenom izvjesnosti možemo očekivati da će početkom sljedećeg mjeseca na konferenciji u Parizu Mornarica biti proglašena nematerijalnim kulturnim dobrom čovječanstva, prvim takve vrste iz Crne Gore. Zahvaljujem se svima koji su tome doprinijeli, stručnom timu Ministarstva kulture na čelu sa Milicom Nikolić, i radnom timu Mornarice kao i svima koji su podržali tu kandidaturu.

Nadam se da će taj izvanredni rezultat dati novi impuls daljem razvoju Mornarice i da će, kao i ovaj Zbornik, motivisati naučnike, državne i obrazovne institucije i medije, da joj poklone još veću pažnju.

Ovaj Zbornik pokazuje kako su se formirali i razvijali svi elementi Mornarice koji su motivisali UNESCO da je uvrsti među najvažnija kulturna dobra svijeta, a u njemu je dokumentovan kompliciran tok kandidature na listu UNESCO-a i problemi koji su za to bili vezani.

Mnogo smo zadovoljni ovim djelom, a nadamo se da ćete biti i vi, uvjereni da je ono veliki doprinos unapređenju rada Mornarice, vraćanju dugova prošlim generacijama i obogaćivanju nasljeđa koje predajemo novim generacijama.

Antun Sbutega